

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR GLOBALIZATION OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

У статті висвітлено проблеми та перспективи глобалізації міжнародних економічних відносин. Установлено значення глобалізації для галузей структури світового господарства. Визначено вплив глобалізації на різні групи країн. Розглянуто стан та актуальні завдання процесу глобалізації міжнародної економіки в умовах інновації та інтеграції.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, міжнародна економіка, конкуренція, світове господарство, економічний розвиток, національна економіка, соціально-економічні зв'язки.

В статье освещены проблемы и перспективы глобализации международных экономических отношений. Установлено значение глобализации для отраслей структуры мирового хозяйства. Определено влияние глобализации на различные группы стран. Рассмотрены состояние и актуальные

задачи процесса глобализации международной экономики в условиях инновации и интеграции.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, международная экономика, конкуренция, мировое хозяйство, экономическое развитие, национальная экономика, социально-экономические связи.

The article highlights the problems and prospects of globalization of international economic relations, identifies the importance of globalization for the sectors of the structure of the world economy, determines the impact of globalization on different groups of countries, examines the state and actual tasks of the globalization process of the international economy in conditions of innovation and integration.

Key words: globalization, integration, international economy, competition, world economy, economic development, national economy, socio-economic relations.

УДК 339.9

Снігир Л.П.

к.е.н., викладач кафедри міжнародної економіки

Національний університет державної фінансової служби України

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки відбуваються суттєві зміни всієї системи міжнародних відносин, посилюється взаємовплив та взаємозалежність різних сфер і чинників економіки, що є закономірним і цілком логічним процесом. Поступове накопичення кількісних змін у розбудові світового господарства привели світ до якісно економічного зростання, до більш високої стадії інтеграції – глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку процесів глобалізації в умовах трансформаційного розвитку української економіки і проблем ефективної інтеграції України до світової економіки розглянуто у працях вітчизняних авторів В. Будкіна, І. Бурковського, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Кредісова, Д. Лук'яненка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття: стан та актуальні перспективи процесу глобалізації світової економіки в умовах індустріалізації та інновації.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити форми впливу економічної глобалізації на модифікацію чинників конкурентоспроможності; обґрунтувати умови глобалізації національних та всесвітніх економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із ключових процесів розвитку світової економіки є прогресуюча глобалізація, тобто якісно новий етап у розвитку інтернаціоналізації господарського життя. Ставлення до глобалізації фахівців є неоднозначним, а часом і діаметрально протилежним. Це пов'язано з різними точками зору щодо наслідків глобалізаційних процесів, де одні вчені вбачають серйозну загрозу світовій економіч-

ній системі, а інші розглядають їх як засіб подальшого прогресу економіки. Безсумнівно, наслідки глобалізації можуть носити як позитивний, так і негативний характер, однак альтернативи тут не існує, у зв'язку з чим основну увагу в статті приділено дослідженню проблем та перспектив глобалізації міжнародних економічних відносин.

Глобалізацію міжнародних економічних відносин можна охарактеризувати як посилення взаємозалежності та взаємовпливу різних сфер економіки в рамках міжнародних відносин. Це означає, що будь-яка комерційна трансакція буде неминуче торкатися внутрішньої економіки, виробництва, екології, соціальних відносин, політики тощо.

Глобалізація стала найважливішою реальною характеристикою сучасної світової системи, однією з найбільш впливових сил, за якої структури національного виробництва і фінансів стають взаємозалежними, прискорюються у результаті збільшення числа укладених і реалізованих зовнішніх угод. Глобалізація, яка охопила всі регіони і сектори світового господарства, принципово змінює співвідношення між зовнішніми та внутрішніми чинниками розвитку національного господарства. Жодна національна економіка незалежно від розмірів країн (великі, середні, малі) та рівня розвитку (розвинуті, зростаючі чи перехідні) не може більше бути самодостатньою виходячи з наявних чинників виробництва, технологій та потреби в капіталі. Жодна держава не в змозі раціонально формувати і реалізовувати економічну стратегію розвитку, не враховуючи пріоритети та норми поведінки основних учасників світогосподарської діяльності.

Хоча поняття «глобалізація» останнім часом часто зустрічається в економічній літературі, але повної ясності щодо визначення цього терміну як у концептуальному плані, так і в практичному немає. Глобалізаційні процеси оцінюються неоднозначно. Наведемо лише дві точки зору. Професор соціології Каліфорнійського університету (США) М. Кастель визначив поняття «глобалізація» як «нову капіталістичну економіку», перерахувавши основні її характеристики: знання та інформаційні технології є головними джерелами зростання продуктивності та конкурентоспроможності; ця нова економіка організовується переважно через мережеву структуру менеджменту, виробництво і розподіл, а не окремі фірми, як раніше; вона є глобальною [3, с. 577].

Процес глобалізації охоплює різні сфери світової економіки, а саме:

- зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами, послугами, технологіями, об'єктами інтелектуальної власності;
- міжнародний рух чинників виробництва (робочої сили, капіталу, інформації); міжнародні фінансово-кредитні та валютні операції (безоплатне фінансування і допомогу, кредити і позики суб'єктів міжнародних економічних відносин, операції із цінними паперами, спеціальні фінансові механізми та інструменти);
- виробничу, науково-технічну, технологічну, інформаційне співробітництво.

Прогнозується, що у видимій перспективі глобалізація спричинить:

- інтенсифікацію інтеграційних регіональних процесів;
- відкритість економічних систем держав, що нині ще не повністю здійснили лібералізацію господарської діяльності;
- універсалізацію норм і правил здійснення торгових і фінансових операцій; уніфікацію регулювання та контролю над ринками; стандартизацію вимог до переміщення капіталу, інвестиційний процес і світову платіжно-розрахункову систему.

Глобалізація в наші дні проявляє свою складність і неоднозначність та володіє такими рисами:

- поглиблення інтернаціоналізації капіталу – загальна лібералізація ринкових відносин і рух капіталів «будують» фундамент глобальної економіки. Зростання міжнародного руху капіталу – зростання обсягів прямих інвестицій між країнами, що випереджає зовнішню торгівлю та виробництво. Знання стають основою багатства суспільства, змінюється роль інтелектуального складника людського капіталу. Згідно з даними Світового банку, традиційний, або «фізичний», капітал становить сьогодні лише 16% загального обсягу світового багатства, ще 20% припадає на природний капітал, інші 64% – це людський капітал (людський потенціал) [4, с. 291]. Такого співвідношення «капіталу» ніколи раніше не було;

- поглиблення інтернаціоналізації виробництва, а не обміну, яке проявляється в тому, що у створенні кінцевого продукту беруть участь виробники багатьох країн світу одночасно;

- глобалізація виробничих сил завдяки складникам міжнародної кооперації та спеціалізації, що об'єднують розрізнені господарські одиниці в систему виробництва та споживання;

- посилення інтернаціоналізації обміну завдяки інтернаціоналізації міжнародного поділу праці. Зростає роль сфери послуг;

- формування глобальної інфраструктури, яка виводить міжнародне співробітництво на нові рівні;

- збільшення масштабів міграції робочої сили в міжнародному масштабі. Розвинені країни використовують працю іноземних працівників, як правило, для заповнення нижчих сегментів, застосовуючи як малокваліфіковану робочу силу вихідців з інших країн (переважно з країн Азії);

- зростаючий вплив виробництва та споживання на навколишнє середовище і викликана цим необхідність більш поглибленої міжнародної кооперації для пошуку шляхів вирішення глобальних екологічних проблем (уведення екологічних норм і стандартів виробництва тощо).

Розвиток процесу глобалізації й на сучасному етапі свого розвитку відрізняється негативними характеристиками. Нещодавно відзначене Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) погіршення темпів розвитку ВВП розвинутої економіки під впливом глобальної економічної кризи зайвий раз доводить думку Алана Грінспена: «В умовах сьогодення започатковано рецесії таких масштабів, що не спостерігалися з 1980-х років» [2, с. 428].

Визначено, що характерна риса глобалізації в економіці – це поєднання процесів автономізації та інтеграції. Це знайшло відображення в «парадоксі Нейсбітта»: «Чим вище рівень глобалізації економіки, тим сильніші її найдрібніші учасники» [5, с. 208]. Отже, парадокс глобалізації в тому, що чим міцніші внутрішні зв'язки суспільства, тим вище ступінь їх економічної та соціальної консолідації, і чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим успішніше вона здатна використовувати переваги інтеграційних зв'язків й адаптуватися до умов глобального ринку.

Враховуючи нерівномірність розподілу переваг глобалізації, безумовно, і негативні наслідки глобалізаційних процесів у конкретній країні істотно залежатимуть від місця, яке саме ця країна займає у світовій економіці. У зв'язку із цим виділимо три групи загроз, небезпек, потенційних проблем, що виникають на сучасному етапі розвитку інтернаціоналізації господарської діяльності, залежно від того, на які країни вони можуть поширитися. Найбільш болючі наслідки глобалізації можуть відчути на собі малорозвинені країни. Основна маса з них,

беручи участь в інтернаціоналізації як постачальники сировини та виробники трудомісткої продукції (а деякі з них – постачальники деталей та вузлів для сучасної складної техніки), виявляються у всебічній залежності від передових держав і мають доходи, по-перше, менші, по-друге, досить нестабільні, залежать від кон'юнктури світових ринків.

Як уже відзначалося, від участі в глобалізації більше виграють промислово розвинені країни, які мають можливість знижувати витрати виробництва і зосереджуватися на випуску найбільш дохідної наукомісткої продукції. Але й такі країни можуть постраждати від процесів глобалізації: зростає безробіття, посилюється нестабільність фінансових ринків тощо. Суттєвою проблемою є те, що нерівномірність розподілу переваг від глобалізації спостерігається не тільки в окремих країнах, а й у розрізі окремих галузей. Галузі, які отримують вигоду від зовнішньої торгівлі, і галузі, пов'язані з експортом, відчують більший приплив капіталу і кваліфікованої робочої сили порівняно з низкою галузей, які значно програють від глобалізаційних процесів, утрачаючи свої конкурентні переваги через зростання відкритості ринку. Такі галузі змушені докладати додаткових зусиль, щоб пристосуватися до умов, що змінилися не на їхню користь, тому спостерігається відтік капіталу, скорочення робочих місць.

Оскільки глобалізаційні процеси асоціюються зі зниженням зайнятості в обробних галузях як в Європі, так і в США, то деіндустріалізація економіки може існувати як загроза. Саме вона є причиною виникнення депресивних регіонів, що посилює соціальне розшарування суспільства. Дійсно, частка обробних галузей в економіці промислово розвинених країн різко знижується, але треба відзначити, що це зниження перекривається швидким зростанням питомої ваги сфери послуг, включаючи фінансовий сектор. Зростаюча глобальна інтеграція ринків капіталу загрожує економічній політиці окремих країн, оскільки іноземний капітал у вигляді прямих або непрямих інвестицій спричиняє певну загрозу національній економіці у зв'язку зі здатністю як швидко виникати в країні, так і швидко зникати [1, с. 325].

В умовах сьогодення спостерігається потенційне зростання безробіття в результаті перерозподілу компаніями країн із високою вартістю робочої сили частини своїх виробничих потужностей у країни з низькою оплатою праці. Експорт робочих місць може виявитися небажаним для економіки низки держав. Але найчастіше в подібних умовах компанії розвинених країн припиняють випуск збиткової продукції та переходять до виробництва товарів, що вимагають використання висококваліфікованого персоналу. Відбувається перерозподіл робочої сили. Також відбувається масова міграція населення, яка часто набуває глобального характеру, перетворюється на серйозне джерело заго-

стрення соціально-економічної нестабільності в світі. Дестабілізуючими чинниками є нові форми зайнятості (індивідуалізація умов найму, тимчасові контракти) і глобалізація ринку робочої сили. Приплив дешевої робочої сили ззовні загострив конкуренцію на ринку праці розвинених країн, що призвело до ускладнення міжнетичних відносин і зростання проявів націоналізму в цих країнах. Негативні наслідки свободи переміщення робочої сили вже давно визнаються як потенційно небезпечні, тому майже всі держави змушені вводити ті чи інші форми контролю щодо переміщення робочої сили. В умовах глобалізації країни намагаються залучати талановитих фахівців і кваліфікованих працівників, навіть надають їм візи.

Однією з головних проблем глобалізації є потенційна глобальна нестабільність через взаємозалежність національної економіки країн на світовому рівні. У результаті локальні економічні коливання чи кризові явища в будь-якій країні можуть носити глобальні наслідки. Негативні аспекти глобалізації пов'язані з потенційними конфліктами, хоча їх можна пом'якшити шляхом розвитку глобального співробітництва на основі угод політичного характеру або за рахунок створення нових міжнародних інститутів.

Однозначно відповісти на це питання практично неможливо, адже баланс позитивних і негативних наслідків постійно змінюється. Однак реальність полягає у тому, що глобалізація являє собою об'єктивне та абсолютно неминуче явище сучасності, яке можна призупинити засобами економічної політики. Країни повинні адекватно реагувати на глобалізаційні процеси, щоб адаптуватися до нових умов і скористатися можливістю, що надає інтернаціоналізація світової економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Глобалізація є невідворотним процесом, сутністю якого є абсолютна влада світового порядку над державами та суспільствами. Глобалізація розглядається як така, що не має аналогів у світовій історії, вона впливає на глибокі зміни в розвитку держав та суспільств, які пристосовуються до існування в межах взаємозв'язаного, але достатньо невизначеного світу.

Дослідження проблеми та перспективи в розрізі розкриття сутності поняття глобалізації світового господарства дало можливість визначити цей процес як трансформаційну інтернаціоналізацію світової економіки в глобальну систему міжнародного масштабу на принципах відкритості, універсальності та взаємозалежності. Сутнісними рисами, які зумовлюють розвиток глобалізації світового господарства на сучасному етапі, є: становлення світового інформаційного простору та науково-технічний прогрес; економічна інтеграція; нова система міжнародного поділу праці; впровадження універсальних ліберально-демократичних цінностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. К.: КНЕУ, 2001. 733 с.
2. Гринспен А. Эпоха потрясений. Проблемы и перспективы мировой финансовой системы; Серия «Сколково». М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. 528 с.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
4. Хмельевський С.В. Транснаціональні корпорації та глобалізація світової економіки. Збірник наукових праць студентів магістратури; ред. К.К. Рубішевська. К.: Ін-т економіки та права «Крок», 2002. С. 289–305.
5. Loupez-Claros A., Porter M.E. and Schwab K., The Global Competitiveness Report 2005-2006 Policies Underpinning Rising Prosperity New York: Palgrave Macmillan, 2005. 660 p.

REFERENCES:

1. Globalisation and development of the language: Monograph / O.G. Bilorus, D.G. Lukyanenko and others – K.: KNUU, 2001. – 733 p. (in Ukrainian)
2. Grinspin A. The Age of Shocks. Problems and Prospects of the World Financial System / Skolkovo series. – M.: Alpina Business Busks, 2008. – 528 p. (in Russian)
3. Castells M. Information Age: Economics, Society and Culture / Per. from english under science Ed. O.I. Shkaratana. – Moscow: Higher School of Economics, 2000. – 608 pp. (in Russian)
4. Khmelyevsky C.B. Trans-national Corporations and Globalization of the Certain Economics / Compiler of the Scientific Works of Students in the Mathematical Society / RED. KK Rubishevskaya – K.: Institute of Economics and Law “Krok”, 2002. – 417 c., C. 289-305. (in Ukrainian)
5. Loupez-Claros A., Porter M.E. and Schwab K., The Global Competitiveness Report 2005-2006 Policies Underpinning Rising Prosperity New York: Palgrave Macmillan, 2005 – 660 p.

Snihyr L.P.

Candidate of Economic Sciences

Lecturer at Department of International Economics

National University of the State Fiscal Service of Ukraine

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE GLOBALIZATION OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Globalization of international economic relations can be characterized as strengthening interdependence and mutual influence of various spheres of the economy within the framework of international relations. This means that any commercial transaction will inevitably affect the domestic economy, production, environment, social relations, politics, etc.

The processes of global development, within which the structures of national production and finance become interdependent, are accelerated as a result of the increase in the number of concluded and implemented external agreements.

Although the term “globalization” has recently been frequently found in the economic literature, there is no complete clarity as to the definition of this term, both conceptually and in practice.

According to the author, the process of globalization covers various spheres of the world economy, namely:

- external, international, world trade of goods, services, technologies, objects of intellectual property;
- the international movement of factors of production (labour, capital, information); international financial and credit and currency operations (free of charge financing and assistance, loans and loans of subjects of international economic relations, securities transactions, special financial mechanisms and instruments);
- production, scientific-technical, technological, informational cooperation.

Given the uneven distribution of the benefits of globalization, of course, the negative effects of globalization processes in a particular country will depend significantly on the place that this country takes in the world economy. In this regard, we distinguish three groups of threats, dangers, potential problems that arise at the present stage of the development of internationalization of economic activity, depending on which countries they can spread to. The most painful effects of globalization can be felt by the poorly developed countries. The bulk of them, participating in internationalization as raw material suppliers and producers of labour-intensive products (and some of them – suppliers of parts and components for modern sophisticated technology), are manifested in a comprehensive dependence on advanced states and have incomes, first, less, secondly, rather unstable ones, depending on the conjuncture of world markets.

We note that industrialized countries that are able to reduce production costs and focus on producing the most profitable, high-tech products will benefit more from globalization. But such countries can also suffer from the processes of globalization: rising unemployment, increasing instability in financial markets, and so on.